

Original Article

Restorative Victimology of Working Children with Focus on Legal Obligations of Welfare Organization

Ebrahim Vasighi Asadi¹, Mahmoud Habibitabar² , Hasanali Moazenzadegan³

ABSTRACT

One of the priorities of victimology is the damages by the children and adolescents' work due to their physiological situation. Among all forms of misuse concerning these sensitive people, the subject of working children, which is the result of inefficient cognitive, economic, and social structures, has received particular attention from the legislator, especially in the nineties. The significant role of working children in the occurrence of antisocial behaviors, benefitting the experiences of the developed countries, through psychological studies has been always the main concern of sociologists and criminologists in recent years. Therefore, the law of support of children and adolescents in 2020, extracted from the supportive functions and for the physical, mental and social development of children, has been ratified and included in the agenda of the executive organizations. In this study, using library and field methods, the effective factors in the creation of unfavorable atmospheres, predisposing offenses for the working children, with focus on the functions of Welfare Organization and submission of solutions resulting, aiming at the realization of the restorative justice. Thus, interactions of the welfare organization, for the identification, acceptance, support, protection, and empowerment of the working children subject to the risky situation, aim at preparation for having a responsible life in a free society, has received attention. The mission of restoration of working children to normal life necessitates extra-organizational interactions and fulfillment of legal obligations of other responsible institutions in the regulation of Article 6 of the above-mentioned law, which is proposed for future research.

KeyWords: Working Children, Victimization, Welfare Organization, The Law of Support of Children & Adolescents, Family.

How to Cite: Vasighi Asadi, Ebrahim, Habibitabar, Mahmoud, Moazenzadegan, Hasanali, "Restorative Victimology of Working Children with Focus on Legal Obligations of Welfare Organization", Legal Research, Vol. 27, No. 108, 2024, pp:1-18.

DOI: <https://doi.org/10.48308/jlr.2023.226895.2188>

Received: 25/04/2022-Accepted: 15/07/2023

1. Ph.D. Candidate, Faculty of Humanities, Islamic Azad University: Saveh Branch, Saveh, Iran

2. Assistant Professor, Faculty of Humanities, Islamic Azad University: Saveh Branch, Saveh, Iran

Corresponding Author Email: m.habibitabar@vt.ac.ir

3. Professor of Law, Faculty of Law & Political Sciences, Allameh Tabatabai University, Tehran, Iran

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

بزه‌دیدة‌شناسی ترمیمی کودکان کار با تمرکز بر تکالیف قانونی سازمان بهزیستی

ابراهیم وثیقی اسدی^۱، محمود حبیبی تبار^۲، حسنعلی مؤذن زادگان^۳

چکیده

یکی از اولویت‌های بزه‌دیدة‌شناسی، آسیب‌های ناشی از کارکردهای اطفال و نوجوانان، به لحاظ وضعیت فیزیولوژیکی آنان است. از میان تمام اشکال سوءاستفاده‌ها درخصوص این قشر حساس، موضوع کودکان کار، که برآیند ساختارهای ناکارآمد شناختی، اقتصادی و اجتماعی است، مورد توجه قانون‌گذار در دهه نود قرار گرفته است. اهمیت نقش کودکان کار در بروز رفتارهای ضداجتماعی، با بهره‌گیری از تجارب کشورهای توسعه‌یافته، طی بررسی‌های روان‌شناختی، همواره دغدغه اصلی جامعه‌شناسان و جرم‌شناسان طی سال‌های اخیر بوده است. لذا قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹ برگرفته از کارکردهای حمایتی و در جهت توسعه جسمی، ذهنی و اجتماعی کودکان، تصویب و در دستور کار دستگاه‌های اجرایی قرار گرفته است. در این پژوهش، با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای و میدانی، عوامل مؤثر در ایجاد محیط‌های نامساعد، زمینه‌ساز جرائم برای کودکان کار، با محوریت کارکردهای سازمان بهزیستی و ارائه راهکارهای منجر به تحقق حداکثری اهداف عدالت ترمیمی مورد بررسی قرار گرفته است. از این رو تعاملات بهزیستی، در راستای شناسایی، پذیرش، حمایت، نگهداری و توانمندسازی کودکان کار در معرض وضعیت مخاطره‌آمیز، با هدف آماده‌سازی برای داشتن یک زندگی مسئولانه در جامعه‌ای آزاد، مورد توجه قرار گرفته است. رسالت احیا و تکوین کودکان کار، نیازمند تعاملات فراسازمانی و اجرای تکالیف قانونی سایر نهادهای مسئول، در آیین‌نامه ماده ۶ قانون اخیرالذکر است که برای تحقیقات آینده پیشنهاد می‌شود.

کلید واژگان: کودکان کار، بزه‌دیدگی، سازمان بهزیستی، قانون حمایت از اطفال و نوجوانان، خانواده.

استناد به این مقاله: وثیقی اسدی، ابراهیم، حبیبی تبار، محمود، مؤذن‌زادگان، حسنعلی، «بزه‌دیدة‌شناسی ترمیمی کودکان کار با تمرکز بر تکالیف قانونی سازمان بهزیستی»، فصلنامه تحقیقات حقوقی، دوره ۲۷، شماره ۱۰۸، دی ۱۴۰۳، صص: ۱۸-۱.

DOI: <https://doi.org/10.52547/jlr.2023.226895.2188>

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۰۵ - تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۴/۲۴

۱. دانشجوی دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد ساوه، ساوه، ایران
۲. استادیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی: واحد ساوه، ساوه، ایران
ایمیل نویسنده مسئول: m.habitabar@vt.ac.ir
۳. استاد، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

Copyright: © 2024 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

مقدمه

اصل احترام به کرامت انسانی در مواجهه با آسیب‌پذیری کودکان از ابعاد گوناگون، اسباب توجه به معیارهای قانونی چون کنوانسیون حقوق کودک^۱ (CRC) مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹، که متضمن حفظ منزلت ذاتی، ارتقای سطح کیفی رشد و تعالی کودکان (اشخاص زیر ۱۸ سال)، به‌عنوان دستاورد عینی و ترمیمی منشور سازمان ملل متحد است، بیش از پیش فراهم خواهد کرد.^۲ مطابق با تبصره یک ماده ۱۲۱۰ قانون مدنی، سن بلوغ برای دختران و پسران به ترتیب ۹ و ۱۵ سال تمام قمری تعیین شده است. استثمار کودکان کار بدون توجه به شرایط جسمی و هیجانات آنان موجب شده تا نهادهای بین‌المللی حامی کودک، از جمله یونیسف^۳، با ورود ویژه به این عرصه، از مخاطرات سوء فردی، خانوادگی و اجتماعی آنان بکاهند. از این رو برنامه‌ریزی منسجم در جهت پیشگیری از بزه‌دیدگی کودکان در کلیه کشورها، در دهه‌های اخیر در دستور کار قرار گرفته است.^۴

قانون‌گذار کشور ما در راستای تحقق اهداف عدالت ترمیمی در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب سال ۱۳۹۹، سازمان بهزیستی را در کنار هشت دستگاه، متولی اصلی ایجاد زیرساخت‌های قانونی نسبت به کودکان در معرض آسیب تعیین کرده است.^۵ بررسی‌ها حاکی از آن است که بزه‌دیدگی کودکان کار، اغلب ناشی از کارکردهای نامطلوب والدین، اقوام یا فعالیت‌های سازمان‌یافته گروه‌های خاص برای کسب منفعت صورت می‌گیرد.^۶ لذا در این پژوهش، راهکارهای برون‌رفت از این وضعیت انفعالی با در نظر گرفتن آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۴۰۰/۰۳/۳۰ هیئت وزیران، در راستای حمایت‌های حاکمیتی و مدنی از بزه‌دیدگی کودکان کار ارائه شده است.

۱. ادبیات و چارچوبهای نظری

آسیب‌های ناشی از حضور کودکان کار در محیط‌های آسیب‌زا در سنوات اخیر در کشور ما، با در نظر گرفتن شاخصه‌های فرهنگی و اقتصادی، از موضوعات پیچیده اجتماعی است که عوامل گوناگونی در بروز و ظهور پدیده بزه‌دیدگی نسبت به این قشر حساس بنا به ساختارهای خانوادگی و اجتماعی اثرگذار است. تبیین مفاهیم، ویژگی‌ها، نهادهای متولی و رویکردهای تخصصی در عرصه بزه‌دیدگی کودکان کار در کنار نقش قانون‌گذار با ضمانت‌های اجرایی کارآمد، از اولویت ویژه‌ای برخوردار است که به تفصیل در این پژوهش تبیین می‌شود.

۱.۱. کودکان کار

کودکان کار بنا به مؤلفه‌هایی فردی، خانوادگی، فرهنگی و اقتصادی از تعاریف گوناگونی برخوردارند، لیکن قدرمتیقن، حضور کودکان زیر ۱۸ سال در زمان و مکان غیراستاندارد بنا به آسیب‌های عملکردی محیطی مورد توجه است.^۸ یونیسف

^۱. Convention on the Rights of the Child

^۲. کاظمی، سید علی، *مجموعه تنقیح شده اسناد بین‌المللی مربوط به حقوق اطفال و نوجوانان*، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۹۷، ص ۳.

^۳. UNICEF

^۴. همان، ص ۸۹.

^۵. حسینی نیک، سید عباس، *مجموعه کامل قوانین و مقررات جزایی*، تهران: مجد، چاپ یازدهم، ۱۴۰۰، ص ۳۸۵.

^۶. دادنامه شماره (۱۳۹۶۵۴۰/۱۱۳۹۶۵۴۰-۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰)، به تاریخ (۱۴۰۰/۸/۱۵)، صادره از (شعبه ۳ دادگاه اطفال و نوجوانان مجتمع قضایی شهید فهمیده).

^۷. دادنامه شماره (۱۴۴۹۰۹۴۳/۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰-۱۴۴۹۰۹۴۳)، به تاریخ (۱۴۰۰/۱۰/۵)، صادره از (شعبه ۳ دادگاه اطفال و نوجوانان مجتمع قضایی شهید فهمیده).

^۸. جنگجوی (خراطا)، فرزاد، حسین نصیری و جواد جامی، «مروری بر حمایت از کودکان کار در نظام حقوقی ایران و با نگاهی بر اسناد بین‌المللی»، *نشریه کار و جامعه*، شماره ۱۸۱، ۱۳۹۴، صص ۷۶-۷۰.

کودکان را بنا به شاخصه‌هایی چون کار تمام‌وقت، فشار نامناسب جسمی و روانی، کار خیابانی با شرایط نامطلوب، دستمزد پایین، محرومیت‌های تحصیلی و انواع بهره‌کشی تعریف کرده است.^۱ در این راستا کودکان را به کودکان درآمدزا به منظور تأمین منافع مالی خانواده و نیز کودکان بی‌خانمان، بی‌سرپرست یا بدسرپرست، برای تأمین نیازهای اولیه از جمله رفع گرسنگی و سرپناه امن می‌توان تقسیم‌بندی کرد.^۲ ماده ۱۱۷۳ قانون مدنی و ماده ۶ قانون حمایت از کودکان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب سال ۱۳۹۲ اوصاف سرپرستان فاقد صلاحیت والدگری را اعتیاد زین‌آور به الکل و مواد مخدر، قمار، اشتها به فساد اخلاقی، سوءاستفاده یا واداشتن او به مشاغل ضداخلاقی، تکدی‌گری، قاچاق، ابتلای سرپرست به بیماری‌های روانی و ایراد ضرب و جرح خارج از حد متعارف تبیین کرده است که نقش بسزایی در تحقق بزه‌دیدگی کودکان کار ایفا می‌کنند.

۱.۲. ویژگی کودکان کار

توجه به ویژگی‌های فردی و خانوادگی کودکان کار،^۳ در کنار شاخصه‌هایی مانند وضعیت استقرار والدین، نوع پوشش، فقر، ادبیات مورد استفاده در تبادلات، لحن گویش، قلدری و پرخاشگری از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.^۴ از این رو طیف گسترده‌ای از عوامل مخاطره‌آمیز مانند فقدان مهارت‌های شناختی در ارتباط‌گیری میان فردی و اجتماعی، خودپنداری‌های منفی، عزت‌نفس پایین، تمایل به رفتارهای خشن، پرخاشگری و برخی کارکردهای روان‌شناختی از قبیل اختلال سلوک (CD)،^۵ اختلال نافرمانی مقابله‌ای (ODD)^۶ و اختلال نقص توجه و بیش‌فعالی (ADHD)^۷ در میان کودکان کار، قابل‌ملاحظه است.^۸ آخرین آمار رسمی اعلام‌شده در خصوص کار کودک در ایران مربوط به سرشماری سال ۱۳۸۵ است که تعداد کودکان کار را حدود یک‌میلیون و هفتصد هزار بیان کرده است و اغلب این کودکان ملیت کشورهای همسایه چون افغانستان و پاکستان را دارند.^۹

۱.۳. ویژگی کار کودک

استعمار کارفرمایان سودجو در کنار انجام دادن کارهای سخت در ساعات طولانی با حداقل دستمزد، از مؤلفه‌های بارز بزه‌دیدگی کار کودک است.^{۱۰} مطابق با ماده ۱ کنوانسیون حقوق کودک و مفاد پیمان نامه شماره ۱۳۸ سازمان جهانی کار (ILO)^{۱۱} تحت عنوان حداقل سن اشتغال، کشورهای متعهد مکلف به پیشگیری و مقابله با کار کودکان زیر ۱۸ سال،

۱. بابایی، حسن، روح‌الله نوروز علی و مهدی مدیحی طامه، **حقوق کودک**، تهران: انصاف، چاپ اول، ۱۳۹۹، ص ۹۵.

۲. اقلیما، مصطفی، «بزه‌دیده کودکان خیابانی در تهران»، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، شماره ۲۳۹ و ۲۴۰، ۱۳۸۶، صص ۱۴۷-۱۴۲.

۳. شیشه‌گران، مریم و محمد علی حاجی ده‌آبادی، «بررسی بزه‌دیده شناختی کودکان کار»، *فصلنامه قانون یار*، دوره ۲، شماره ۸، ۱۳۹۷، صص ۴۷۷-۵۰۶.

۴. ماندگار، سهراب، «بررسی جنبه حقوقی وضعیت کودکان کار، خیابانی و دستفروش و بی‌سرپرست»، *مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه*، دوره ۳، شماره ۲/۲، ۱۳۹۶، صص ۱۷۶-۱۶۷.

۵. Conduct Disorder

۶. Oppositional Defiant Disorder

۷. Attention Deficit Hyperactivity Disorder

۸. مهدوی، محمود و سید علی حیدری، **جرم‌شناسی کودکان و نوجوانان (جرم‌شناسی رشد مدار)**، تهران: میزان، ۱۴۰۰، ص ۱۰۸.

۹. جنگجوی (خراطا)، نصیری و جامی، پیشین.

۱۰. قاسم‌زاده، فاطمه، «کودکان کار»، *نشریه اندیشه جامعه*، شماره ۷، ۱۳۷۸، صص ۲۳-۲۲.

۱۱. International Labour Organization

بنا به شاخصه‌های سنی، با ملاک رشد کامل جسمانی و عقلانی قابل سازگار با اقتضائات هیجانی دوران جوانی‌اند.^۱ در کشور ما نیز در قانون کار ۱۳۶۹، حداقل سن کار ۱۵ سال و حداکثر کار کارگران در ساعات شبانه‌روز ۸ ساعت تعریف شده است.^۲ ویژگی‌های فوق در کنار محیط‌های کاری نامناسب بنا به مؤلفه‌هایی چون رویکرد سودجویانه کارفرما، ضعف شخصیتی کودک، محرومیت از دستمزدهای مناسب، خلأهای قانونی و ساختاری، مقدمات بزه‌دیدگی کودکان کار را فراهم می‌کند.^۳

۱.۴. سازمان بهزیستی کشور

سازمان بهزیستی در راستای تحقق اصول ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، با سیاست‌گذاری در راستای حفظ ارزش‌ها و کرامت‌های والای انسانی، با تکیه بر مشارکت‌های مردمی و همکاری نزدیک سازمان‌های ذی‌ربط، درباره کودکان، تکالیفی چون حمایت از کودکان کار و خیابان، رسیدگی به امور کودکان بی سرپرست، زنان سرپرست خانوار، امور مهدکودک‌ها، مسئولیت سلامت روان جامعه را عهده دار است.^۴

۱.۵. بزه‌دیده شناسی حمایتی کودکان کار

بزه‌دیده‌شناسی، چگونگی و میزان آسیب‌های ناشی از پدیده بزهکاری بوده که از دیرباز مورد توجه جرم‌شناسان قرار گرفته است. ماده یک اعلامیه سازمان ملل متحد، بزه‌دیدگی را صدمات جسمی، ذهنی همراه با درد و رنج و زیان‌های اقتصادی ناشی از عملکرد سوء فرد یا افراد ناقض مقررات داخلی و بین‌المللی تعریف کرده است. هانس فون هنتیگ^۵، جرم‌شناس آلمانی‌تبار آمریکایی، در سال ۱۹۴۸ در کتابی با عنوان *بزهکار و قربانی*^۶ با انتقاد از رویکرد مطالعاتی جامعه‌شناسان درباره پدیده بزهکاری به صورت تک‌بعدی نگرش پویای دوبعدی بزه‌دیده و بزهکار را پیشنهاد کرد، پس از تبیین نظریه فوق و توسعه آن توسط بنجامین مندلسون^۷، وکیل رومانی‌تبار آمریکایی در سال ۱۹۵۶، مبانی نوینی از علوم میان‌رشته‌ای جرم‌شناسی، با عنوان «بزه‌دیده‌شناسی»^۸ بنا نهاده شد.^۹

بزه‌دیده‌شناسی حمایتی در کنگره ۱۲۵ کشور و نشست هفتمین کنگره ملل متحد، با حضور وزیر دادگستری، دادستان‌های کل، رؤسای دادگاه‌های عالی، مدیران زندان‌ها، روسای اداره‌های پلیس و وکلای دادگستری، طرح و منتهی به اتخاذ تصمیمات بنیادی و راهبردی در حوزه بزه‌دیدگی شد. در این راستا اعلامیه اصول بنیادین عدالت برای بزه‌دیدگان و قربانیان سوءاستفاده از قدرت، به پیوست قطعنامه ۴۰/۳۴ در ۱۱ دسامبر ۱۹۸۵ تصویب شده و دولت‌های عضو را

۱. حبیب‌زاده، محمد جعفر و محمد باقر مقدسی روئین، «درآمدی بر حمایت کیفری از اطفال بزه‌دیده در حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین‌المللی»، *نامه حقوقی*، شماره ۱، ۱۳۸۵، ص ۷۶-۵۷.

۲. مهدوی مزینانی، زهرا و مجتبی مزینانی، «آسیب شناسی حقوقی کار کودکان و نوجوانان در کسب و کارهای خانوادگی»، *فصلنامه خانواده‌پژوهی*، دوره ۷، شماره ۲، ۱۳۹۰، صص ۱۴۳-۱۲۵.

۳. طاهری، محمد سلمان، *قانون کار در نظم حقوقی کنونی*، تهران: مؤسسه مطالعات و مشاوره حقوقی وکلای ایران زمین و انتشارات میزان، چاپ سوم، ۱۳۹۲، ص ۱۸۸.

۴. سایت رسمی سازمان بهزیستی (آخرین بازدید: ۵ اسفند ۱۴۰۰). <https://www.behzisti.ir/service/services-1/services-2>

۵. Hans Von Hentig

۶. The Criminal And His Victim

۷. Benjamin Mendelsohn

۸. Victimology

۹. Lanier, M. M. et al. *Essential Criminology*, Routledge Taylor and Francis Group, Fourth edition, 2014.

متعهد به اجرای آن کرده است.^۱ یافته‌های جرم‌شناختی حاکی از تأثیرات مداخلات روان‌شناختی بنا به اقتضات خانوادگی و محیطی در ایجاد شرایط بزه‌دیدگی کودکان است که در ادامه به آن می‌پردازیم.^۲

۱.۵.۱. مداخلات خانواده محور

نهاد خانواده در زندگی کودکان به حدی حائز اهمیت است که در مقررات بین‌المللی، از جمله ماده ۹ کنوانسیون حقوق کودک، اساسی‌ترین حقوق کودکان را استقرار نزد والدین بر شمرده است.^۳ ماده ۶ اعلامیه جهانی حقوق کودک نیز پیشبرد منافع عالیة کودکان را دستاوردی انکارناپذیر با وجود خانواده‌های مسئولیت‌پذیر دانسته، از این رو سبک زندگی والدین یکی از مؤثرترین مؤلفه‌های ایجابی و سلبی، رفتارهای ضداجتماعی کودکان محسوب می‌شود.^۴

روش‌های تربیتی متناقض والدین در کنار خصوصیات شخصی مانند عزت‌نفس، عملکرد تحصیلی و غیره، نقش مهمی در بزه‌دیدگی کودکان ایفا می‌کند.^۵ دینا باومریند در سال ۱۹۹۶ با تشریح سبک‌های اقتدارگرا، سهل‌گرا و اقتدارگرای صمیمی، تصویر قابل‌ملاحظه‌ای از نوع فرزندپروری مناسب مطابق با الگوهای فرهنگی ایالات متحده را فراهم کرد که کیفیت مداخلات بهینه والدگری را به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای بهبود بخشید.^۶ در این میان همسالان داخل خانه با بهره‌گیری از الگوی تقلید^۷ در کنار مداخلات روان‌شناختی خانواده‌ها، مانند اختلالات شخصیتی ضداجتماعی، افسردگی، الکلیسم، شرایط متأثر از خشونت‌های خانگی، تنوع سوءرفتارهای ناشی از کودک‌آزاری، شامل سوءرفتارهای جسمی، جنسی، عاطفی، بهره‌کشی اقتصادی و تأثیرات منفی جدایی والدین، موجب اختلالات هیجانی و تکوین طیف بزه‌دیدگی کودکان می‌شود.^۸

۱.۵.۲. مداخلات خارج از خانواده

فضای ناشناخته کسب‌وکار در کنار معضلات ناشی از فقر خانواده‌ها، تمایزات مالی نزد کودکان کار در مواجهه با همسالان مرفه، مراقبت‌های پزشکی ناکافی، تغذیه نامناسب و محیط‌های ناامن، محرومیت‌های تحصیلی، توازن رشد کودکان را مختل و آنان را در وضعیت مخاطره‌آمیز قرار خواهد داد.^۹ محققان در بررسی مداخلات جامعه‌محور، شاهد تأثیرپذیری چشمگیر کودکان کار از همسالان به‌صورت سلبی بوده‌اند. این رویکرد که حاصل عملکرد نامطلوب ساختارهای اجتماعی،

^۱ رایجیان اصلی، مهرداد، *بزه دیده شناسی حمایتی*، تهران: دادگستر، چاپ دوم، ۱۳۹۰، ص ۱۳۷.

^۲ نجفی ابرنآبادی، علی حسین و حمید هاشم بیگی، *دانشنامه جرم‌شناسی*، تهران: گنج دانش، چاپ پنجم، ۱۳۹۷، ص ۲۸۷.

^۳ حسینی، سید حسن، «وضعیت کودکان کار و خیابان در ایران»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، شماره ۱۹، ۱۳۸۴، صص ۱۷۳-۱۵۵.

^۴ Hoffman D. et al. *A Child's Right, a Safe and Secure World*, The United Nations Convention on the Rights of the Child, 1991.

^۵ Baumrind, D. "Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children", *Youth & Society*, 9 (3), 1978. PP 239-267.

^۶ Baumrind, D. "Parenting: The Discipline Controversy Revisited", *Family Relations*, 45 (4), 1996, PP 405-414.

^۷ Garcia, M. M. et al. "Destructive Sibling Conflict and the Development of Conduct Problems in Young Boys", *Developmental psychology*, 36 (1), 2000, PP 44-53.

^۸ هدایت، هدیه و سید حسین هاشمی، «لزوم مراقبت‌های خانواده‌محور از کودک بزه‌دیده و استثنائات وارده به آن؛ تأملی بر نظام حقوقی ایران و نظام حقوقی بشر»، *مجله پژوهش حقوق کیفری*، دوره ۵، شماره ۱۹، ۱۳۹۶، صص ۱۶۳-۱۲۷.

^۹ Ayieko, J. S. "Improving Noneformal Education for Street Children at Rescue Centre Eldoret", In *Second Regional Research Seminar of UNESCO Forum for Regional Science for Committe Africa*, Accra, Ghana, 22nd-24th March 2007, PP 1-11.

^{۱۰} Ozoh, J. et al. "Child Labour and Violence Among Street Children in Anambra State: Implication on Access to Education", *Journal of Management, Economics, and Industrial Organization*, 6 (1), 2022, PP 34-51.

برگرفته از تبعیضات ناشی از فقر بوده، موجب پذیرش ناخودآگاه آسیب‌ها از ناحیه کودکان کار، بنا به ضعف نفس جسمی و روانی و استمرار و تشدید آن می‌شود.^۱ به بیان دیگر، می‌توان شکست تحصیلی ناشی از عوامل فرهنگی و اقتصادی، کارکردهای منفعلانه واحدهای آموزشی، طرد همسالان و کسب منافع خارج از انتظار والدین را از مقدمات حضور کودکان در محیط‌های کاری غیراستاندارد و متعاقباً تبلور اختلالات رویکردی با تثبیت نقش قربانی می‌شوند.^۲ مطالعات حاکی از آن است که تأثیرات ایجابی عواملی چون ارتباط با بزرگسالان دلسوز در سطح جامعه و کسب مهارت‌های بهینه‌شناختی در مراکز آموزشی موجب ارتقای مهارت‌های اساسی زندگی در ارتباط با همسالان و مدرسه می‌شود.^۳

۲. مداخلات ترمیمی کودکان کار

بزه‌دیدگی از منظر جرم‌شناختی، متمرکز بر مداخلات ترمیمی دربرگیرنده اقدامات پیشگیرانه کنشی (اقدام‌های غیرکیفری) و واکنشی (اقدام‌های کیفری) با مشارکت نهادهای حاکمیتی و مدنی در کنار آحاد جامعه با بهره‌گیری از یافته‌های جرم‌شناسی پیشگیرانه در قالب‌های علمی نسبت به این قشر حساس از اهمیت بسزایی برخوردار است که به تفصیل به آن می‌پردازیم.

۲.۱. مداخلات پیشگیرانه

اتخاذ رویکردهای فرهنگی و اجتماعی ایجابی (رشدمدار و جامعه‌مدار) از جمله ارتقای سطح آگاهی‌های فردی و جمعی با نگرش مسئولیت‌پذیری رفتاری، تثبیت و توسعه ارزش‌های پذیرفته‌شده در نهاد خانواده و جامعه، کسب و انتقال مهارت‌های ارتباطی و مراقبتی به‌صورت مستمر، کارآمدی کارکردهای تحصیلی، اقدامات بهینه حمایتی و درمانی را می‌توان از دستاوردهای عدالت کیفری کرامت‌مدار با محوریت پیشگیری از جرم به معنای موسع تلقی کرد. با تحقق اهداف فوق، زمینه‌های توسعه فضای غیرتنش‌زای زیستی، تکامل‌شناختی، هیجانی، اجتماعی و نهایتاً افزایش توانمندی و تاب‌آوری کودکان در محیط‌های کاری فراهم خواهد شد. برنامه تقویت خانواده^۴ SFP در سال ۲۰۰۷ در انگلستان به‌عنوان یکی از برنامه‌های پیشگیرانه با هدف کاهش سوءمصرف مواد والدین معتاد و کودکان در معرض خطر، بین سنین ۱۰ تا ۱۴ سال اجرا شد. SFP در واقع رفتار مثبت و مهارت‌های پسندیده اجتماعی کودکان را با در نظر گرفتن مهارت‌های تربیتی افراد بالغ در محیط خانواده و ارتقای ارتباطات درون خانواده، همراه با شفاف‌سازی نقش والدین و حمایت‌های ترمیمی آنان در جهت کاهش تضادهای خانوادگی را تبیین کرد تا مطابق با نقش‌آفرینی کارآمد والدین، مداخلات پیشگیرانه خانواده‌محور را در معرض بهره‌برداری خانواده‌ها قرار دهد.^۵ ماده ۱۹ کنوانسیون حقوق کودک حمایت از کودکان

1. Glenn D. W. "Positive Parents and Negative Peers: Assessing the Nature and Order of Caregiver and Friend Effects in Predicting Early Delinquency", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 18 (1), 2020, PP 96–114.

2. Riccardo, L. and Stoecklin, D. *Children in the Street Situations*, first edition, 2020.

3. وامقی، مروه، حمیرا سجادی، حسن رفیعی و آرش رشیدیان، «مرور نظام‌مند مطالعات کودکان خیابانی در دهه اخیر در ایران (فقر عامل خطر خیابانی شدن کودکان)»، *فصلنامه رفاه اجتماعی*، دوره ۹، شماره ۳۵، ۱۳۸۸، صص ۳۷۸–۳۳۷.

4. Bah, Y. M. "Drug Abuse among Street Children", *Journal of Clinical Research In HIV AIDS And Prevention*, 3 (3), 2016, PP 12–45.

5. Abdullah N. A. et al. "Psychological Capital Development in Street Children through Education at Child Protection & Welfare Bureau, Lahore", *Journal of Elementary Education*, 30 (2), 2020, PP 155–171.

6. Strengthening Families Program

7. Allen, D., Coombes, L., Foxcroft, D. R. "Cultural accommodation of the Strengthening Families Programme, 10–14: UK Phase I study", *Health Education Research*, 22 (4), 2007, PP 547-560.

را در برابر اقدامات سوء، سرپرستان و والدین را محدود به حمایت کیفری نکرده و کشورهای عضو را مکلف کرده تا اقدامات قانونی، اجرایی، اجتماعی و آموزشی را در جهت حمایت از قربانیان کودک انجام دهند.^۱ در این میان آسیب‌های وارده به کودکان کار ناشی از تکدی‌گری و ولگردی، با ایجاد ساختارهای آموزشی و ترمیمی به‌طور چشمگیری کاسته می‌شود.^۲ از این‌رو عمده فعالیت‌های پیشگیرانه با تولید و تمشیت بنیاد خانواده در تدوین و اجرای برنامه‌های ترمیمی،^۳ سازمان‌دهی مداخلات پیشگیرانه در خصوص کودکان کار در معرض آسیب، با نقش‌آفرینی سازمان بهزیستی، در کنار سایر نهادهای مسئول قانونی، فضای ارتقای کارآمدی اجتماعی را برای این قشر حساس فراهم خواهد کرد.^۴

۲.۲. مداخلات قانونی

انسجام ارزش‌های مورد پذیرش هر جامعه به میزان اعتبار و توجه اشخاص به مقررات داخلی و بین‌المللی بستگی دارد. تحقق این مهم به پذیرش رابطه بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با پیشگیری از جرم توسط مقنن وابسته است که اسباب تثبیت نظام ارزشی کارآمد با ضمانت اجرای قانونی را فراهم خواهد کرد. از این‌رو نقش قانون‌گذار در جامعه‌پذیری افراد و توسعه فرایند پیشگیری از بزه‌دیدگی کودکان کار از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است که دولت‌ها را مکلف به اجرای تکالیف قانونی با محوریت ترمیمی کودکان کار در معرض بزه‌دیدگی می‌کند که به تفصیل در مباحث ذیل تبیین شده است.

۲.۲.۱. قوانین بین‌المللی

اعلامیه جهانی بیستم نوامبر ۱۹۵۹ حقوق کودک، برنامه عمل اجلاس جهانی سران در سال ۱۹۹۲، که در راستای حمایت از بزه‌دیدگی کودکان کار و حذف مسئولیت‌ها و آسیب‌های ناشی از کار برای کودکان زیر ۱۸ سال تدوین شده بود، با حمایت شش کشور آغاز و تا سال ۲۰۰۰، یکصد کشور در آن مشارکت کردند که مفاد آن، الزامات بین‌المللی برای اتحادیه‌های کارگری، سازمان‌های غیردولتی، مقامات دولتی حمایتی و کارفرمایان را با هدف پیشگیری و مداخلات بهینه از کودکان کار فراهم کرده است.^۵ ماده ۳۲ کنوانسیون حقوق کودک با به رسمیت شناختن حقوق کودکان کار، از آنان در برابر انحای گوناگون استثمار، حمایت کرده و بر کارکردهای آموزشی، بهداشت جسمی، روحی، روانی، اخلاقی و پیشرفت اجتماعی تأکید داشته است. از این‌رو کشورهای متعهد را به اتخاذ تدابیر لازم در سه حوزه: تعیین حداقل سن کار، تعیین مقررات مناسب کار از منظر ساعات و شرایط محیط کاری و تعیین ضمانت‌اجراهای لازم در جهت رعایت مفاد ماده فوق‌الذکر، تبیین و متعهد کرده است.^۶ در این راستا اعلامیه بلفاست^۷ در هفدهمین کنگره جهانی ایرلند شمالی، در ۵ صفحه و ۱۸ بند تدوین و ابلاغ شد. مفاد این اعلامیه به رعایت محتوای کنوانسیون حقوق کودک و پروتکل‌های اختیاری آن با در نظر گرفتن موضوعاتی چون تبعیض، خشونت، بیگاری و استثمار اقتصادی علیه کودکان کار و اقدامات حمایتی

^۱. Svevo-Cianci K. A., Hart S. N. and Rubinson, C. "Protecting children from violence and maltreatment: A qualitative comparative analysis assessing the implementation of U.N. CRC Article 19", *Child Abuse and Neglect*, 34, 2010, PP 45-56.

^۲. محسنی، رضاعلی، «بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان خیابانی و راه‌های پیشگیری»، ماهنامه *دادرسی*، شماره ۵۳، ۱۳۸۴، صص ۱۴-۱۰.

^۳. عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه، «بزه‌دیده کودکان خیابانی و راهکارهای مقابله با آن»، *نشریه ندای صادق*، شماره ۳۱، ۱۳۸۲، صص ۱۱۹-۱۰۱.

^۴. عباچی، مریم، «پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان»، *مجله حقوقی دادگستری*، دوره ۶۸، شماره ۴۷، ۱۳۸۳، صص ۸۶-۴۹.

^۵. Waterson, T. and Goldhagen, J. "Why Children's Right are Central to International Child Health", *Archives of Disease in Childhood*, 92 (2), 2007, PP 176-180.

^۶. Doek, J. *The Rights of the Child in a Changing World: 25 Years after The UN Convention on the Rights of the Child*, Springer International Publishing, 2016, PP 1-422.

^۷. Belfast Declaration, at the 17th World Congress of Northern Ireland Declaration, 2006

تأکید کرده است.^۱

در این راستا کنوانسیون ممنوعیت و اقدام فوری برای محو بدترین اشکال کار کودک و توصیه‌نامهٔ مکمل آن مصوب سال ۱۹۹۹ میلادی، مصوب سال ۱۳۸۰ مجلس شورای اسلامی، با محوریت بدترین اشکال کار کودک مورد توجه دولت‌های متعاقد قرار گرفته است.^۲ از این رو کارکردهای مقامات دولتی و کارفرمایان، از جمله: مداخلات آموزش و پرورش در محو کار کودک، جلوگیری از به کار گرفته شدن کودکان در بدترین اشکال کار کودک، فراهم آوردن کمک‌های مستقیم لازم و مناسب برای دور ساختن کودکان از بدترین اشکال کار کودک، بازپروری و سازگاری اجتماعی کودکان بزه‌دیده، تضمین دسترسی به آموزش و پرورش رایگان، آموزش حرفه‌ای برای کلیه کودکان مورد تأکید قرار گرفته است. در راستای اقدامات سوء خانواده‌ها و سرپرستان قانونی، با رویکردهای منتهی به بزه‌دیدگی کودکان کار، مادهٔ ۱۹ کنوانسیون حقوق کودک، کشورهای طرف کنوانسیون را مکلف به حمایت از کودکان در برابر تمام اشکال خشونت‌های جسمی، روحی، سوءاستفاده، بی‌توجهی، رفتار سهل‌انگارانه، بدرفتاری، استثمار جنسی و اقتصادی والدین و سرپرستان قانونی کرده است.^۳

۲.۲.۲. قوانین داخلی در خصوص بزه‌دیدگی کودکان کار

ساختار قانون اساسی با رویکرد راهبردی در اصول دوم، سوم، دهم، نوزدهم، بیستم، بیست و یکم، بیست و دوم، بیست و نهم، سی و یکم، چهل و سوم و یکصد و پنجاه و شش، به‌طور کلی آزادی‌های توأم با مسئولیت اشخاص را به رسمیت شناخته و قائل به ارائهٔ خدمات با حقوق مساوی، بدون اجبار به کار و بهره‌کشی اقتصادی افراد است.^۴ در مواد ۷۹، ۸۰ و ۸۳ قانون کار مصوب آبان ۱۳۶۹ به کار گماردن افراد زیر ۱۵ سال ممنوع و کودکان کار بین ۱۵ تا ۱۸ سال، کودکان کارگر نوجوان نامیده شده است که می‌بایست از حقوق اولیهٔ حمایتی چون مراقبت‌های پزشکی و ممنوعیت‌ها از کارهای سخت، زیان‌آور، خطرناک و حمل بار با دست توسط کارگران نوجوان، از ناحیهٔ کارفرمایان برخوردار شوند.^۵ قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب دی ماه ۱۳۸۱ با تعریف از نوع مداخلات حمایتی از سنین زیر ۱۸ سال به بخشی از رفتارهای منتهی به صدمات جسمی و روانی کودکان پرداخته است. مادهٔ ۳ قانون مذکور هرگونه خرید، فروش، بهره‌کشی و به‌کارگیری کودکان در راستای اعمال خلاف را جرم‌انگاری کرده است؛ به‌طوری که در ماده ۶۹ قانون فوق‌الاشعار، مؤسسات و مراکز نگهداری را مکلف به اعلام جرم در صورت مشاهده مصادیق کودک‌آزاری کرده است.^۶ مقنن در سال ۱۳۹۹، با تصویب قانون حمایت از اطفال و نوجوانان (مشمول بر پنجاه و یک ماده و پانزده تبصره)، موجبات ارتقای رویکرد ترمیمی با ایفای بهینهٔ نقش تأمینی (آموزشی، حمایتی، درمانی و تربیتی)، درخصوص اطفال و نوجوانان را در مقایسه با مقررات سابق تبیین کرد. مع‌الوصف مقررۀ مذکور از ضمانت اجرای کیفری لازم بنا به مؤلفه‌های عدالت ترمیمی کارآمد برخوردار است.

^۱ Smith P. S. and Gampell L. *Children of Imprisoned Parents and Their Human Rights*, The Danish Institute for Human Rights, Jes Ellehauge Hansen, 2011, PP 1-284.

^۲ Worst Forms of Child Labour Convention, 17 June 1999.

^۳ Ponet, D. *A Handbook on Child Participation in Parliament*. No 18. UNICEF, 2011.

^۴ هاشمی، سید محمد، *حقوق بشر و آزادی‌های اساسی*، تهران: میزان، چاپ چهارم، ۱۳۹۷، ص ۱۰۸.

^۵ خداخواه، نسیم، «حمایت اجتماعی از کودکان کار و خیابان»، *فصلنامه حقوق کودک*، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۹۸، صص ۸۹-۷۱.

^۶ بابایی، نوروز علی و مدیحی طامه، پیشین.

۲.۲.۲.۱. تکالیف سازمان بهزیستی در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب ۱۳۹۹

قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹، ضمن بیان تعاریف قانونی از انواع رفتارهای منجر به آسیب و بزه‌دیدگی کودکان، ادبیات تازه‌ای از نگرش حمایتی و ترمیمی را رونمایی کرده است. بی‌توجهی، سهل‌انگاری، سوءرفتار، بهره‌کشی اقتصادی، جنسی و خطر شدید و قریب‌الوقوع را می‌توان از جمله این نگرش ترمیمی دانست. ماده ۳ قانون فوق‌الذکر به صراحت، شقوق مختلف از کارکردهای نامطلوب والدگری، منجر به بزه‌دیدگی کودکان، توأم با آسیب‌های جسمی، روانی، اجتماعی، اخلاقی، امنیتی را که از مصادیق در معرض مخاطره آمیز قرار دادن آنان است، مورد حمایت جدی قانونی قرار داده است. ماده ۶ قانون مارالذکر، سازمان بهزیستی را در کنار هشت دستگاه، مسئول تحقق اهداف حمایتی و ترمیمی نسبت به کودکان زیر ۱۸ سال دانسته است. در پژوهش فوق‌الذکر اهمیت تکالیف سازمان بهزیستی به‌عنوان یکی از نهادهای اصلی، متولی شناسایی، پذیرش، حمایت، نگهداری و توانمندسازی اطفال و نوجوانان موضوع قانون تبیین شده است. طفل و نوجوان بزه‌دیده مطابق با بند ۴ ماده یک آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان عبارت است از اشخاص زیر ۱۸ سالی که از وقوع جرم، متحمل ضرر و زیان می‌شوند. در آیین‌نامه مذکور، توجه به ساختار اورژانس اجتماعی به‌عنوان یک گروه تخصصی ذیل سازمان بهزیستی، با مسئولیت ارائه خدمات تخصصی به کودکان در معرض خطر و آسیب به‌خصوص کودکان کار در خیابان، از اهمیت بسزایی برخوردار است. از این جهت سازمان بهزیستی در اجرای بند الف، ماده ۶ این قانون، مسئولیت جمع‌آوری اطلاعات اولیه مربوط به وضعیت مخاطره‌آمیز کودکان، پذیرش، حمایت، نگهداری، توانمندسازی و پیگیری امور آنان، با استفاده از مددکاران اورژانس اجتماعی را با هدف تضمین بقاء، رشد، امنیت و ارتقای سلامت جسمانی، روانی، اجتماعی و مصلحت اطفال و نوجوان، در کنار خانواده، به صورت هدف‌مند عهده‌دار است. در حال حاضر، فقدان زیرساخت‌های لازم، مانند: کمبود نیروی انسانی متخصص، عدم کارکردهای دلسوزانه بنا به شرایط انگیزه‌ای سازمانی موجود، فقدان منابع مالی بهینه نسبت به دریافت حقوق و مزایا در مواجهه با رویکرد ترمیمی مدنظر کارکنان سازمان بهزیستی، ناکارآمدی کمی و کیفی مراکز مراقبت در خصوص کودکان کار و خیابان و عدم تعاملات بین بخشی و فرابخشی، مانع تحقق اهداف قانونی این نهاد شده است. توجه به محتوای ترمیمی مواد ۳ تا ۱۵ آیین‌نامه فوق‌الاشعار، درخصوص تکالیف قانونی سازمان بهزیستی درباره کودکان در معرض خطر آسیب و بزه‌دیدگی در کنار سایر نهادهای ذی‌ربط حائز اهمیت است که بنا به اقتضات فعلی، از امکان تحقق منطقی و عرفی برخوردار نیست. رویکرد تقریری ماده ۷ و تبصره آن و مواد ۱۰ و ۱۱ از آیین‌نامه مذکور، در تبیین فعالیت‌های مددکاران بهزیستی بدو موجب امیدواری اجتماعی شده، درحالی‌که ظواهر حضور کودکان کار در معرض آسیب و بزه‌دیدگی در خیابان، از منظر جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی به‌وضوح ناامیدی عملکردی این نهاد حمایتی را به همراه دارد.

بزه‌دیدگی کودکان کار در صورت اجرای دقیق مفاد ماده ۱۳ آیین‌نامه توسط دست‌اندرکاران این نهاد حمایتی با مؤلفه‌هایی که بخش مهم آن ناشی از برآیند عملکرد نامطلوب خانواده محسوب می‌شود، از اهمیت بسزایی برخوردار است که با ورود مقام قضایی صالحه، مطابق با تکالیف قانونی بین‌بخشی و فرابخشی در کنار کارکردهای بهینه سازمان بهزیستی می‌تواند مسیر احیا و توانمندسازی کودکان کار در معرض آسیب و بزه‌دیدگی را ریل‌گذاری کند. در کنار همه تکالیف فوق‌الاشعار نقش سازنده، کارآمد و حمایتی مراکز نگهداری دولتی و غیردولتی، با حضور مدیران دلسوز و کارکنان بانگیزه نقش مهمی در تکوین فرایند حمایت از بزه‌دیدگی کودکان کار ایفا خواهد کرد که در حال حاضر مشکلات عدیده‌ای در راستای جذب کودکان بی‌پناه توسط این مراکز به‌صورت گسترده قابل‌ملاحظه است. فارغ از همه موضوعاتی که درخصوص تکالیف این نهاد حمایتی تبیین شد، نباید از تلاش‌های دلسوزانه برخی کارکنان خدوم این سازمان، بنا به شرایط کاری و منابع موجود

چشم‌پوشی کرد. لذا با کیفیت فوق سازمان بهزیستی، در راستای انجام دادن تکالیف قانونی، ضمن تعامل بین‌بخشی و فرابخشی با دستگاه‌های مندرج در قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹، باید موجبات مداخلات کارآمد در راستای پیشگیری از بزه‌دیدگی کودکان کار را فراهم کند.^۱

۳. حمایت‌های ترمیمی-قانونی سازمان بهزیستی از کودکان کار

نتیجه منطقی بررسی و تحلیل ترمیمی از مقررات موجود، از جمله قانون حمایت از کودکان و نوجوانان بی‌سرپرست و بدسرپرست مصوب سال ۱۳۹۲ و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب سال ۱۳۹۹، مرجعیت بلامنازع سازمان بهزیستی در حمایت از کودکان در معرض آسیب و بزه‌دیدگی است. این رویکرد موجب شد تا تکالیف قانونی این نهاد حمایتی بنا به مواضع، چالش‌ها و راهکارهای عملیاتی تبیین شود.

۳.۱. چالش‌های حمایتی سازمان بهزیستی

دغدغه‌های جامعه‌شناختی در مواجهه با آسیب‌های ناشی از بزه‌دیدگی کودکان کار و ارتباط مستقیم آن با کارکردهای حمایتی سازمان بهزیستی، همواره از مؤلفه‌های توسعه‌یافتگی جوامع به شمار می‌رود. کیفیت مداخلات این نهاد حمایتی در صورتی که منجر به اتخاذ تدابیر بهینه، طی همکاری‌های بین‌بخشی و فرابخشی نشود، کارآمدی حاکمیتی این سازمان در ایجاد فضای امن برای کودکان را مختل و با انتقادات جدی حامیان حقوق اطفال همراه خواهد بود. از این‌رو ساختار حاکم بر سازمان بهزیستی در اجرای بهینه مقررات ترمیمی، قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۱۳۹۹، تحت‌الشعاع چالش‌های جدی قرار گرفته است. قریب به دو سال از تصویب قانون فوق‌الذکر می‌گذرد، اما همچنان زیرساخت‌های لازم فراهم نشده و این امر نگرانی‌های جدی در عرصه حفظ سرمایه‌های اجتماعی ایجاد کرده است؛ به‌طوری‌که عملیاتی نمودن آیین‌نامه اجرایی ماده ۶ این قانون همچنان با کاغذبازی‌های اداری و جلسات ناکارآمد همراه است که در قیاس با حجم فزاینده آسیب‌های وارده به کودکان کار و به تبع آن به جامعه، بنا به شرایط فرهنگی و اقتصادی موجود، به‌طور قابل‌توجهی نگران‌کننده خواهد بود.

این بخش با اتکا به دستاوردهای علمی و تجربی در راستای رعایت مصالح عالیّه کودکان در معرض بزه‌دیدگی، از منظر حمایت‌های اجتماعی و کیفی بسیار حائز اهمیت است که پیش‌تر در اوصاف مقررات مربوطه تبیین شد. حال که به نظر می‌رسد قانون‌گذار نقش جامعه‌شناختی خود را تا حد زیادی ایفا کرده است، نوبت به اجرای اولین گام از تکالیف قانونی در بند یک از بخش الف ماده ۶ قانون مارالذکر در شناسایی، پذیرش، حمایت، نگهداری و توانمندسازی کودکان کار در معرض خطر بزه‌دیدگی، توسط سازمان بهزیستی است. از این‌رو تدوین برنامه عمل در اجرای تکالیف قانونی فوق‌الاشعار، مقدمه ارتقای زیرساخت‌های لازم، مبتنی بر قرائن و شواهد موجود خواهد بود. گام بعدی ترسیم اطلس بزه‌دیدگی کودکان کار طی جمع‌آوری اطلاعات اولیه و سامان‌دهی آنان مبتنی بر اهداف ترمیمی است که هیچ‌کدام به‌طور جامع محقق نشده است. شکی نیست توفیق در سامان‌دهی و توانمندسازی کودکان کار منوط به تدوین و اجرای برنامه‌ها با ملاک قابلیت اجرایی است که بنا به مؤلفه‌های اصلی توانمندسازی، شامل: افزایش فرصت‌ها و امکانات موردنیاز رشد کودکان کار در معرض آسیب، امکان دسترسی به منابع و عملیاتی نمودن فرصت‌های لازم در شرایط کنونی امکان‌پذیر نیست. واقع‌گرایی جامعه‌شناختی در تحقق زندگی نرمال با حداقل وابستگی‌های حمایتی، بدون ارتقای مهارت‌های آموزشی،

^۱. پایگاه ملی اطلاع‌رسانی قوانین و مقررات کشور (آخرین بازدید: ۶ تیر ۱۴۰۰). <https://dotic.ir/news/9571>

اجتماعی و حرفه‌آموزی کودکان کار، مبتنی بر اقتضائات جسمی و روحی امکان‌پذیر نخواهد بود و در حال حاضر از ظرفیت این نهاد حمایتی خارج است.

در گام‌های بعدی در اجرای قانون فوق‌الاشعار، تدوین برنامه‌های کوتاه، میان و درازمدت در ایجاد محیط‌های امن، حضور کودکان بی‌سرپرست یا بدسرپرست و متعاقب آن اقدامات ترمیمی منجر به توانمندسازی آنان حائز اهمیت است که با وضعیت کمی و کیفی مراکز نگهداری موجود در کشور (طی بررسی‌های میدانی و اعزام کودکان به مراکز فوق)، امکان عملی پذیرش با مشکلات جدی مواجه است و این امر به‌وضوح از تبادلات برگرفته از بازدیدهای میدانی پژوهشگر از کودکان کار در خیابان‌های پایتخت و تبادلات با مددکاران اجتماعی، که حاضر به افشای مشخصات سازمانی خود نبودند، بر کسی پوشیده نیست. در کنار ملاحظات فوق، دادگاه‌های اطفال و نوجوانان تهران در تحلیل کارشناسی با محقق، به‌وضوح عملکرد منفعلانه ساختاری و سازمانی این نهاد ترمیمی را تأیید می‌کنند.

در این میان، تکالیف مرتبط با ارائه خدمات آموزشی از قبیل: آشنایی با بیماری‌های مقاربتی، آسیب‌های ناشی از مصرف مواد مخدر، توجه به مخاطرات مرتبط با بزهکاری و بزه‌دیدگی در ارتباط با همسالان یا افراد سوءاستفاده‌کننده، تکنیک‌های روان‌شناختی فردی در ارتباط با کنترل خشم و مهارت‌های اساسی زندگی گام مؤثری در توانمندسازی کودکان کار در معرض بزه‌دیدگی است که طی بررسی‌های صورت‌گرفته به‌صورت میدانی، به لحاظ فقدان ساختارهای قانونی لازم در کنار ضعف رویکرد مدیریت تخصصی به‌صورت منفعلانه‌ای در دستور کار مراکز نگهداری قرار دارد. صرف‌نظر از تبیین برخی رویکردهای چالشی در اجرای تکالیف قانونی سازمان بهزیستی، نباید از مداخلات تأثیرگذار سایر دستگاه‌های ذی‌ربط، موضوع ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹ و عملکرد منفعلانه آنان غافل شد که این موضوع در کارکردهای پژوهشی آتی با موضوعات مرتبط با کودکان در معرض بزهکاری و بزه‌دیدگی در برابر تمام اشکال بروز خطر شدید و قریب‌الوقوع با هدف تکامل توانایی‌های فردی، خانوادگی و اجتماعی و آماده کردن این قشر حساس برای داشتن زندگی مسئولانه در جامعه‌ای آزاد در دستور کار قرار خواهد گرفت.

۳.۲. پیشنهادها و راهکارهای ترمیمی سازمان بهزیستی

مخاطرات ناشی از حضور کودکان در محیط‌های کاری آسیب‌زا، فارغ از مداخلات فردی و خانوادگی با حضور کارآمد نهادهای حمایتی، موجبات پیشبرد اهداف مرتبط با پیشگیری از بزه‌دیدگی این قشر آسیب‌پذیر را بیش از پیش فراهم خواهد کرد؛ لذا راهکارهای عملیاتی با محوریت موضوعی به شرح ذیل پیشنهاد شده است.

۳.۲.۱. راهکارهای ساختاری

- ۱- راه‌اندازی سامانه جامع رصد اجتماعی در راستای بند یک، بخش الف، ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹ با هدف شناسایی و پذیرش کودکان کار در معرض آسیب و بزه‌دیدگی.
- ۲- تشکیل قرارگاه اجتماعی، طی تدوین سند همکاری ائتلافی، فی‌مابین دستگاه‌های موضوع ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان سال ۱۳۹۹، با تولیت سازمان بهزیستی.
- ۳- رفع موانع قانونی حضور فعالانه نهادهای مدنی، با هدف ارتقای انگیزه‌های اجتماعی و مشارکت‌های مردمی در راستای حمایت‌های اجتماعی از کودکان کار در معرض آسیب و بزه‌دیدگی.
- ۴- ارتقای سطح تعاملات انتظامی - قضایی با نهادهای حمایتی، در راستای توسعه نگرش عدالت ترمیمی.

- ۵- ایجاد ساختارهای حمایتی داخلی و بین‌المللی با محوریت سامان‌دهی کودکان کار اتباع، در قرارگاه اجتماعی بهزیستی.
- ۶- تدوین و اجرای برنامه‌های پیشگیرانه نسبت به پدیده مهاجرت و حاشیه‌نشینی.
- ۷- رفع خلأهای قانونی، اجرایی و ساختاری با هدف توسعه عدالت اجتماعی.
- ۸- راه‌اندازی واحدهای نظارتی کارآمد با هدف تکوین و تکمیل فرایند مداخلات ناتمام، مددکاران اجتماعی و مراکز نگهداری در ارتباط با کودکان در معرض آسیب.
- ۹- تشکیل مراکز سیار ارائه‌دهنده خدمات اورژانسی و حمایتی برای کودکان کار بزه‌دیده.

۳.۲.۲. راهکارهای آموزشی

- ۱- تدوین نظام جامع آموزشی در راستای ارتقای دسترسی رایگان به خدمات آموزشی، کسب مهارت‌های خودکنترلی، با هدف پذیرش مشروعیت‌های اجتماعی، ارتباطی و تغییر سبک زندگی توسط خانواده‌های در معرض آسیب.
- ۲- ارتقای رویکردهای انسانی نزد آحاد جامعه در مواجهه با آسیب‌های کارکردی کودکان کار از طریق رسانه‌های جمعی.
- ۳- تدوین و ارائه برنامه‌های آموزشی مدرسه‌محور با محوریت فرد، خانواده و جامعه در راستای ایجاد خودانگاره‌های مثبت در زمینه هویت شخصی، عزت نفس و به رسمیت شناختن کودکان کار در فعالیتهای آموزشی.
- ۴- آموزش نحوه عملکرد بهینه مددکاران بهزیستی با کودکان کار در معرض بزه‌دیدگی.

۳.۲.۳. راهکارهای حمایتی

- ۱- تغییر رویکرد تخصیص مالی سازمان بهزیستی در قوه مقننه و مجریه.
- ۲- ارتقای زیرساخت‌های مرتبط با جذب نیروی انسانی متخصص در نهادهای موضوع ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان ۱۳۹۹.
- ۳- برنامه‌ریزی برای جذب منابع مالی غیردولتی در شهرهای کوچک با هدف توسعه کارآفرینی در راستای برنامه‌های معطوف به کاهش بیکاری، بهبود وضعیت اشتغال و توانمندسازی خانواده‌های ضعیف.
- ۴- ایجاد پناهگاه‌های امن موقت شبانه‌روزی برای مراقبت از کودکان بی‌سرپناه یا کودکان در شرایط بحران روانی ناشی از ترک خانه.

نتیجه‌گیری

پدیده کودکان کار یکی از دغدغه‌های مهم کشورهای در حال توسعه از جمله ایران در دهه‌های اخیر است و این امر موجب نگرانی‌های جدی در حوزه حفظ و اعتلای این سرمایه ارزشمند انسانی و اجتماعی شده است. کارکردهای بین‌المللی، از جمله پیگیری‌های صندوق کودکان ملل متحد (یونیسف) از عملکرد دولت‌ها با معیارهای رشد، بقا و کامیابی کودکان در معرض آسیب و با در نظر گرفتن اقتضائات سنی و هیجانی آنان در مواجهه با تمام اشکال خشونت‌های جسمی، روانی، سوءاستفاده، بی‌توجهی، سهل‌انگاری و استثمار، منجر به سیر تحولی اجتماعی در کشور با محوریت کارکردهای خانواده و کودکان در معرض خطر شدید و قریب‌الوقوع شده است. در سنوات گذشته، توجه به بزه‌دیدگی کودکان کار مانند سایر پدیده‌های جرم‌شناختی مرتبط با کودکان در فرایند توسعه عدالت اجتماعی با تأخیر قابل‌توجهی در عرصه حقوق کیفری مواجه بوده است؛ به طوری که تا قبل از مقررات جزایی سال ۱۳۹۲ و قانون حمایت از اطفال و نوجوانان

سال ۱۳۹۹، رویکرد سیاست‌تقنینی در کشور ما حاکی از عدم انسجام کافی، فقدان جامعه‌نگری ترمیمی و ناهماهنگی در حوزه کودکان در معرض آسیب و خطر بوده است.

از این‌رو مقنن با توسعه عرفی و منطقی ادبیات حمایتی، سازوکارهای تقنینی، برقراری عدالت اجتماعی را در خصوص این قشر آسیب‌پذیر تا حد ممکن فراهم کرده است. یافته‌ها حاکی از آن است که طیف مقررات حاکم بر کودکان کار، در تطبیق با قواعد بین‌المللی، از جمله کنوانسیون حقوق کودک، مصوب ۲۰ نوامبر ۱۹۸۹ و قانون الحاق به کنوانسیون ۱۸۲ سازمان بین‌المللی کار، سمت و سوی تازه‌ای در جهت اعتلای رفاه اجتماعی، معنوی، بهداشت جسمی و روانی به خود گرفته است تا سازوکارهای پیشگیری از سبک‌های مختلف بهره‌کشی و سوءاستفاده از کودکان کار بیشتر از قبل مورد توجه قرار گیرد. در این راستا، در کنار عوامل بنیادی ایجادکننده پدیده بزه‌دیدگی کودکان کار با منشأ مشکلات اقتصادی حاکم بر خانواده‌ها و نوع الگوی زیستی ناکارآمد، نقش اثرگذار نهادهای حمایتی در عرصه کاهش آسیب‌های وارده به کودکان کار مورد توجه قرار گرفته است. سازمان بهزیستی بنا به تکالیف قانونی مندرج در ماده ۶ قانون حمایت از اطفال و نوجوانان مصوب سال ۱۳۹۹، یکی از متولیان اصلی مداخله‌گر در کارکردهای حمایتی و ترمیمی کودکان کار به شمار می‌رود که علیرغم تلاش‌های صورت‌گرفته، شاهد خروجی منفعلانه این نهاد حمایتی در مواجهه با آسیب‌های وارده به کودکان کار هستیم. علی‌ای‌حال، با در نظر گرفتن اینکه در حال حاضر ساختار و منابع موجود، کفایت تحقق حداکثری این نگرش مترقی قانون‌گذار را نخواهد کرد، تلاش شده است تا با ارائه رویکردهای ترمیمی با بهره‌گیری از تجربیات قضایی، توأم با بررسی و تحلیل چالش‌های موجود، راهکارهای عملیاتی در سه سطح ساختاری، آموزشی و حمایتی در هفده بند و با هدف اعتلای سازمانی این نهاد حمایتی ارائه شود. امید است در پژوهش‌های آتی برگرفته از کارکردهای موفق دنیا و تعاملات فرابخشی دستگاه‌های ذی‌ربط در قانون فوق‌الاشعار، در کنار مداخلات حمایتی نهادهای مردمی، بخش اندکی از دغدغه‌های اجتماعی درباره کودکان در معرض بزه‌دیدگی مرتفع شود.

منابع

کتاب

۱. بابایی، حسن، روح‌الله نوروز علی و مهدی مدیحی طامه، **حقوق کودک**، تهران: انصاف، چاپ اول، ۱۳۹۹.
۲. حسینی نیک، سیدعباس، **مجموعه کامل قوانین و مقررات جزایی**، تهران: مجد، چاپ یازدهم، ۱۴۰۰.
۳. رایجیان اصلی، مهرداد، **بزه‌دیده‌شناسی حمایتی**، تهران: دادگستر، چاپ دوم، ۱۳۹۰.
۴. طاهری، محمد سلمان، **قانون کار در نظم حقوقی کنونی**، تهران: موسسه مطالعات و مشاوره حقوقی وکلای ایران زمین و انتشارات میزان، چاپ سوم، ۱۳۹۲.
۵. کاظمی، سید علی، **مجموعه تنقیح شده اسناد بین‌المللی مربوط به حقوق اطفال و نوجوانان**، روزنامه رسمی جمهوری اسلامی ایران، چاپ اول، ۱۳۹۷.
۶. مهدوی، محمود و سید علی حیدری، **جرم‌شناسی کودکان و نوجوانان (جرم‌شناسی رشد مدار)**، تهران: میزان، ۱۴۰۰.
۷. نجفی ابرنآبادی، علی حسین و حمید هاشم بیگی، **دانشنامه جرم‌شناسی**، تهران: گنج دانش، چاپ پنجم، ۱۳۹۷.
۸. هاشمی، سید محمد، **حقوق بشر و آزادی‌های اساسی**، تهران: میزان، چاپ چهارم، ۱۳۹۷.

مقاله

۹. اقلیما، مصطفی، «پدیده کودکان خیابانی در تهران»، *اطلاعات سیاسی اقتصادی*، شماره ۲۳۹ و ۲۴۰، ۱۳۸۶، صص ۱۴۲-۱۴۷.

۱۰. جنگجوی (خراطا)، فرزاد، حسین نصیری و جواد جامی، «مروری بر حمایت از کودکان کار در نظام حقوقی ایران و با نگاهی بر اسناد بین‌المللی»، نشریه کار و جامعه، شماره ۱۸۱، ۱۳۹۴، صص ۷۶-۷۰.
۱۱. حبیبزاده، محمد جعفر و محمد باقر مقدسی روئین، «درآمدی بر حمایت کیفری از اطفال بزه‌دیده در حقوق ایران با نگاهی به اسناد بین‌المللی»، نامه حقوقی، شماره ۱، ۱۳۸۵، صص ۷۶-۵۷.
۱۲. حسینی، سید حسن، «وضعیت کودکان کار و خیابان در ایران»، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۱۹، ۱۳۸۴، صص ۱۷۳-۱۵۵.
۱۳. خداخواه، نسیم، «حمایت اجتماعی از کودکان کار و خیابان»، فصلنامه حقوق کودک، دوره ۱، شماره ۱، ۱۳۹۸، صص ۸۹-۷۱.
۱۴. شیشه‌گران، مریم و محمد علی حاجی ده‌آبادی، «بررسی بزه‌دیده شناختی کودکان کار»، فصلنامه قانون یار، دوره ۲، شماره ۸، ۱۳۹۷، صص ۵۰۶-۴۷۷.
۱۵. عباچی، مریم، «پیشگیری از بزهکاری و بزه‌دیدگی کودکان»، مجله حقوقی دادگستری، دوره ۶۸ شماره ۴۷، ۱۳۸۳، صص ۸۶-۴۹.
۱۶. عظیم‌زاده اردبیلی، فائزه، «پدیده کودکان خیابانی و راهکارهای مقابله با آن»، نشریه ندای صادق، شماره ۳۱، ۱۳۸۲، صص ۱۱۹-۱۰۱.
۱۷. قاسم‌زاده، فاطمه، «کودکان کار»، نشریه اندیشه جامعه، شماره ۷، ۱۳۷۸، صص ۲۳-۲۲.
۱۸. ماندگار، سهراب، «بررسی جنبه حقوقی وضعیت کودکان کار، خیابانی و دستفروش و بی سرپرست»، مطالعات علوم سیاسی، حقوق و فقه، دوره ۳، شماره ۲/۲، ۱۳۹۶، صص ۱۷۶-۱۶۷.
۱۹. مهدوی مزینانی، زهرا و مجتبی مزینانی، «آسیب شناسی حقوقی کار کودکان و نوجوانان در کسب و کارهای خانوادگی»، فصلنامه خانواده پژوهی، دوره ۷، شماره ۲، ۱۳۹۰، صص ۱۴۳-۱۲۵.
۲۰. محسنی، رضاعلی، «بزهکاری و بزه دیدگی کودکان خیابانی و راه‌های پیشگیری»، ماهنامه دادرسی، شماره ۵۳، ۱۳۸۴، صص ۱۴-۱۰.
۲۱. وامقی، مروه، حمیرا سجادی، حسن رفیعی و آرش رشیدیان، «مرور نظام‌مند مطالعات کودکان خیابانی در دهه اخیر در ایران (فقر عامل خطر خیابانی شدن کودکان)»، فصلنامه رفاه اجتماعی، دوره ۹، شماره ۳۵، ۱۳۸۸، صص ۳۷۸-۳۳۷.
۲۲. هدایت، هدیه و سید حسین هاشمی، «لزوم مراقبت‌های خانواده‌محور از کودک بزه‌دیده و استثنائات وارده به آن؛ تأملی بر نظام حقوقی ایران و نظام حقوقی بشر»، مجله پژوهش حقوق کیفری، دوره ۵، شماره ۱۹، ۱۳۹۶، صص ۱۶۳-۱۲۷.

منبع الکترونیک

۲۳. پایگاه ملی اطلاع رسانی قوانین و مقررات کشور (آخرین بازدید: ۶ تیر ۱۴۰۰). <https://dotic.ir/news/9571>.
۲۴. سایت رسمی سازمان بهزیستی (آخرین بازدید: ۵ اسفند ۱۴۰۰). <https://www.behzisti.ir/service/services-1/services-2>.

آرای دادگاه‌ها

۲۵. دادنامه شماره (۱۳۹۶۵۴۰-۱۱۳۹۶۵۴۰-۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰)، به تاریخ (۱۴۰۰/۸/۱۵)، صادره از (شعبه ۳ دادگاه اطفال و نوجوانان مجتمع قضایی شهید فهمیده).
۲۶. دادنامه شماره (۱۴۴۹۰۹۴۲-۱۴۰۰۶۸۳۹۰۰-۱۴۴۹۰۹۴۲)، به تاریخ (۱۴۰۰/۱۰/۵)، صادره از (شعبه ۳ دادگاه اطفال و نوجوانان مجتمع قضایی شهید فهمیده).

References

Books

1. Allen, D., Coombes, L., Foxcroft, D. R. "Cultural Accommodation of the Strengthening Families Programme, 10-14: UK Phase I study", Health Education Research, 22 (4), 2007.
2. Babaei, Hassan, Rouhollah Norouz-Ali, Mehdi Madihi Tameh, Children's Rights, Tehran:Insaf,

- first edition, 2020. (in Persian)
3. Doek, J. *The Rights of the Child in a Changing World: 25 Years after The UN Convention on the Rights of the Child*, Springer International Publishing, 2016.
 4. Hashemi, Sayyed Mohammad, *Human Rights and Basic Freedoms*, Tehran: Mizan, Fourth edition, 2018. (in Persian)
 5. Hoffman D. et al. *A Child's Right, a Safe and Secure World*, The United Nations Convention on the Rights of the Child, 1991.
 6. Hosseini-Nik, Sayyed Abbas, *The Complete Collection of Criminal Laws and Regulations*, Tehran: Majd, 11th edition, 2021. (in Persian)
 7. Kazemi, Sayyed Ali, *Revised Collection of International Documents related to the Rights of Children and Adolescents*, official newspaper of the Islamic Republic of Iran, first edition, 2017. (in Persian)
 8. Lake, A. *The State of the World's Children: A Fair Chance for Every Child*, United Nations Children's Fund (UNICEF), 2016.
 9. Lanier, M. M. et al. *Essential Criminology*, Routledge Taylor and Francis Group, Fourth edition, 2014.
 10. Mahdavi, Mahmoud and Sayyed Ali Heydari, *Criminology of Children and Adolescents (Development Oriented Criminology)*, Tehran: Mizan, 2021. (in Persian)
 11. Najafi Abrand-Abadi, Ali Hossein and Hamid Hashem Beigi, *Encyclopedia of Criminology*, Tehran: Ganj-e-Danesh, fifth edition, 2017. (in Persian)
 12. Ponet, D. *A Handbook on Child Participation in Parliament*. No 18. UNICEF, 2011.
 13. Rayejian Asli, Mehrdad, *Supportive Criminology*, Teran: Ddgostar, second edition, 2011. (in Persian)
 14. Riccardo, L. and Stoecklin, D. *Children in the Street Situations*, first edition, 2020.
 15. Smith P. S. and Gampell L. *Children of Imprisoned Parents and Their Human Rights*, The Danish Institute for Human Rights, Jes Ellehauge Hansen, 2011.
 16. Taheri, Mohammad Salman, *Labor Law in the Current Legal System*, Tehran: Iran Zameen Legal Studies and Consulting Institute and Mizan Publications, third edition, 2013. (in Persian)

Articles

17. Abachi, Maryam, "Prevention of delinquency and victimization of children", *The Judiciarys Law Journal*, Volume 68, Issue 47, 2004. (in Persian)
18. Abdullah N. A. et al. "Psychological Capital Development in Street Children through Education at Child Protection & Welfare Bureau , Lahore", *Journal of Elementary Education*, 30 (2), 2020.
19. Ayieko, J. S. "Improving Noneformal Education for Street Children at Rescue Centre Eldoret", In *Second Regional Research Seminar of UNESCO Forum for Regional Science for Committe Africa*, Accra, Ghana, 22nd-24th March 2007.
20. Azim-Zadeh Ardebili, Faezeh, "The Phenomenon of Street Children and Strategies to Deal with it", *Neday Sadegh Magaine*, Issue 31, 2003. (in Persian)
21. Bah, Y. M. "Drug Abuse among Street Children", *Journal of Clinical Research In HIV AIDS And Prevention*, 3 (3), 2016.
22. Baumrind, D. "Parental Disciplinary Patterns and Social Competence in Children", *Youth & Society*, 9 (3), 1978.
23. Baumrind, D. "Parenting: The Discipline Controversy Revisited", *Family Relations*, 45 (4), 1996.
24. Eghlima, Mostafa, "The Phenomenon of Street Children in Tehran", *Political Economic Information*, Issue 239-240, 2007. (in Persian)

25. Garcia, M. M. et al. "Destructive Sibling Conflict and the Development of Conduct Problems in Young Boys", *Developmental psychology*, 36 (1), 2000.
26. Ghasem-Zadeh, Fatemeh, "Children of Work", *Society Thought Magaine*, Issue 7, 1999. (in Persian)
27. Glenn D. W. "Positive Parents and Negative Peers: Assessing the Nature and Order of Caregiver and Friend Effects in Predicting Early Delinquency", *Youth Violence and Juvenile Justice*, 18 (1), 2020.
28. Habib-Zadeh, Mohammad Jafar and Mohammad Bagher Moghadassi Roueen, "An Introduction to Criminal Protection of Child Victims in Iranian Law with a Look at International Documents", *Legal Letter*, Issue 1, 2006. (in Persian)
29. Hedayat, Hedieh and Sayyed Hossein Hashemi, "The Need for Family-Oriented Care of the Victimized Child and the Exceptions to it; A Reflection on Iran's Legal System and Human Legal System", *Journal of Criminal Law Research*, Volume 5, Issue 19, 2017. (in Persian)
30. Hosseini, Sayyed Hassan, "The Situation of Working and Street Children in Iran", *Social Welfare Quarterly*, Issue 19, 2006. (in Persian)
31. Jang-Javi (Kharata), Farzad, Hossein Nasiri and Javad Jami, "An Overview of the Protection of Working Children in Iran's Legal System and with a Look at International Documents", *work and society magazin*, Issue 181, 2015. (in Persian)
32. Khoda-Khah, Nasim, "Social Support for Working and Street Children", *Children's Rights Quarterly*, Volume 1, Issue 1, 2019. (in Persian)
33. Mahdavi Mazinani, Zahra and Mojtaba Mazinani, "Legal Pathology of Children and Adolescents' Work in Family Businesses", *Family Research Quarterly*, Volume 7, Issue 2, 2011. (in Persian)
34. Mandagar, Sohrab, "Investigation of the Legal Aspect of the Situation of Child Laborers, Street Vendors and Orphans, Studies of Political Science", *Studies of political science, law and jurisprudence*, Volume 3, Issue 2/2, 2016. (in Persian)
35. Mohseni, Reza Ali, "Street Children's Delinquency and Delinquency and Prevention Methods", *Monthly Journal of Proceeding*, Issue 53, 2005. (in Persian)
36. Ozoh, J. et al. "Child Labour and Violence Among Street Children in Anambra State: Implication on Access to Education", *Journal of Management, Economics, and Industrial Organization*, 6 (1), 2022.
37. Shisheh-Garan, Maryam and Mohammad Ali, Haji Deh-Abadi, "Study of the Cognitive Victimization of Working Children", *Qonun Yar Quarterly*, Volume 2, Issue 8, 2018. (in Persian)
38. Svevo-Cianci K. A., Hart S. N. and Rubinson, C. "Protecting Children from Violence and Maltreatment: A Qualitative Comparative Analysis Assessing the Implementation of U.N. CRC Article 19", *Child Abuse and Neglect*, 34, 2010.
39. Vameghi, Marveh, Homeyera Sajjadi, Hassan Rafie'I and Arash Rashidian, "A Systematic Review of Studies on Street Children in the Last Decade in Iran (Poverty as a Risk Factor for Children becoming Street Children)", *Social Welfare Quarterly*, Volume 9, Issue 35, 2009. (in Persian)
40. Waterson, T. and Goldhagen, J. "Why Children's Right are Central to International Child Health", *Archives of Disease in Childhood*, 92 (2), 2007.

Electronic Resources

41. The National Website for Informing the Country's Laws and Regulations (Last Visited: 2021/06/27), <https://dotic.ir/news/9571> (in Persian)
42. The Official Website of the Welfare Organization (Last Visited: 2022/02/24), <https://www.behzisti.ir/service/services-1/services-2> (in Persian)

Cases

43. Judgment No. 140068390014490942, dated 2021/12/26, issued by Branch 3 of the Children and Juvenile Court of Shahid Fahmidah Judicial Complex. (in Persian)
44. Judgment No. 140068390011396540, dated 2022/11/06, issued by Branch 3 of the Children and Juvenile Court of Shahid Fahmidah Judicial Complex. (in Persian)